

EREMITENS STUGA

Om Gerhard Stensson, eremiten på Valarne

Strax öster om Hunnebostrand inte långt från idrottsplatsen och sporthallen står några stenmurar dolda inne i en trädunge. Det är svårt att nu föreställa sig att detta ända fram till 1951 var en bostad. Där bodde en man som hette Gerhard Stensson. Född under senare delen av 1800-talet i Småland. Uppväxt i svält och fattigdom i utvandringtidens Sverige, var det för honom den största lycka när han hade sparat ihop de kronor som behövdes för att köpa marken på Valarne och kunna bygga sig en egen stuga och odla sin egen mat. Större krav än så hade han inte och han kallade sig själv "världens lyckligaste man".

Trots nästan obefintlig utbildning hade Gerhard stort intresse i att läsa och ägnade mycket tid åt filosofi och poesi. Själv skrev han under en stor del av livet dagbok. Dessutom skrev han berättelser om sina föräldrars och sitt liv.

I början av en av Gerhard's berättelser om sin barndom i Småland skrev han ungefär så här:

Under sådana förhållanden och tillstånd blev jag avlad, den äldste av sex syskon. Jag blev en stackars vekling som inte kunde gå på benen förrän på tredje året ty jag hade skärv (=engelska sjukan), som de benämnde det samt var blyg och grinig och bara följde mor i kjorteln.

Gerhard's mor Mathilda Andersdotter härstammade på modernet från självägande bönder och på farssidan från torpare. Själv växte Mathilda upp i ett torp. Gerhard's far Johan, född som "oäkta" son till en piga och soldatdotter hade arbetat som dräng på olika gårdar i över 15 år utan en egen bostad när han 1872 gifte sig med den 10 år yngre Mathilda. Strax före vigseln flyttade de in på torpet Sandvik under Helgsjö hos Mathildas far Anders Petter Person, som då var änkeman sedan mer än fyra år. Mathilda var redan gravid i fjärde månaden. Barnet som föddes den 16 maj 1873 döptes två dar senare och gavs namnen Carl Gerhard.

Platsen där Gerhard föddes ligger i Lofta församling ca en mil norr om Västervik ute på Gränsö. Stugan där han kom att bo med sin mor och far och morfar den första tiden i livet var vackert belägen nere vid Gamlebyviken med utsikt över fjärden in mot fastlandet.

När Gerhard var två och ett halvt år gammal lämnade familjen morfaderns torp för att flytta till Algelo nära Loftahammar där de kom att bo i Grindstugan. Flytten var troligen föranledd att hans far fick arbete på platsen. Fågelvägen var det mindre än en och en halv mil mellan Sandvik och Algelo men den vägen gick över vatten. Landvägen var det över tre mil så man kan förstå att bostadsbytet var nödvändigt. Gerhard hade bara fyra månader före flytten fått en bror Arvid. I Algelo blev familjen kvar i två år.

Nästa bostad blev en liten röd stuga i Askerum bara tre km från Algelo. Stugan kallades Nypakullen och det var där Gerhard fick sitt nästa syskon, brodern Sten. Gerhard var då fem år. Till brodern Stens 60-årsdag skrev Gerhard bl a följande:

Där hemma i Småland Loftahammar socken två mil norr om staden Westervik en idyllisk trakt med fjärdar och vikar af Östersjön samt löf och barrskogar bondgårdar med bördiga åkrar rundt omkring i en liten röd backstuga som benämndes Nypakullen i närheten af en bondby som hette Askerum - där kom Brorsan till värden en snöig ovädersdag för sextio år sedan.

Ja jag minns denna dagen så klar, huru far kom ifrån skogen och bar en stock af vindfälle och högg sönder den samma samt gjorde upp eld i den öppna spiseln. Far nödgas ge sig af till byn efter en gumma som var kunnig i sådana förrättningar (förlossning).

Ja fattigdomen den kallgrina oss i synen, ty far hade ingen arbetsförtjenst på vintrarna. Ibland vid tillfälle var han i skogen och högg famnved för ringa och ingen lön.

Emellertid jag minner huru hungriga och frusna vi voro, brorsan Arvid som var omkring 3 år, jag var 5 år.

Trots den fattigdom Gerhard beskriver lyckades hans far bygga ett eget hus till familjen inte långt från Nypakullen. Huset ligger idag inne i Loftahammar samhälle men när det stod klart 1880 var det omgivet av skog. Om den tiden fortsätter Gerhards berättelse så här:

Far bygde en stuga tvenne år därefter men fattigdommen följde oss hack i häl.

Jag minns huru ont det var om en bet bröd och huru sugna vi voro. Sten han grät ständigt. Mäj och Arvid var det värre med ty når jag in och bad efter en bit bröd så slängde mor ut mig. Vid ett sådant tillfälle sa hon till mig en gång, gå upp i skogen och ät grankåda, så går hungern öfver.

*Jag har i fantasien tänkt på denna episod mer än en gång.
Jag gick upp i skogen bland de stora granarna och furorna.
De susade sin vemodiga och monotona sång. De sade
hvarför är du så hungrig kära barn å inget bröd har! Vi äro ju
alla barn i naturens stora rike. Jag hörde tjädern hur han
knäppte uppe i trädets krona såg ekorren huru han hoppade*

Gerhard skriver att hans far timrade stugan ensam. Kanske det gjordes under tider då det inte fanns något betalt arbete att få. Det blev inget stort hus, troligen inte mer än 20 kvm i bottenplanet och med ett liten utrymme uppe under taket. Hösten 1880 flyttade familjen till den nya bostaden som fick heta Stensnäs och inte lång tid därefter fick Gerhard och hans bröder en liten syster som döptes till Klara.

Men som Gerhard skrivit var livet i Småland svårt på den tiden för många som inte hade egen mark för sin försörjning. I tre år efter flytten till det egna huset hankade sig familjen fram innan de gav upp och som så många andra, bestämde sig för att utvandra till Nordamerika.

Våren 1883 sålde fadern huset han byggt med egna händer och gav sig av med familjen till Göteborg för att köpa biljett till Amerikabåten. Det var en lång och strapatsrik resa från Loftahammar till Göteborg på den tiden. Man färdades mestadels till fots, med häst och vagn när skjuts bjöds och med båt över Vättern, via Göta Kanal och Göta ner till Göteborg. Väl var framme i Göteborg visade det sig att de hade för lite pengar för att kunna resa till Amerika.

Istället för att komma till Nordamerika hamnade familjen i Strömstad ca en och en halv månad efter att de lämnat hemmet i Loftahammar. Nu följde ett antal år av kringflackande i norra Bohuslän och en period i Norge då fadern försörjde familjen som stenhuggare. Men år 1889, då familjen kom till Ulebergshamn, tog äntligen den kringflackande tillvaro slut. Då hade familjen fått ytterligare en medlem, Hilda Sofia, som föddes i maj 1885. Gerhard var då fyllda 16 år och arbetade liksom sin far i "berget".

Åren gick och såväl Gerhard som syskonen blev kvar i föräldrahemmet. 1897 när Gerhard var 25 år dog hans bror Arvid.

Vintern 1917 dog först modern Mathilda och mindre än två månader senare fadern Johan Julius.

Gerhard skrev i sin dagbok efter faderns död:

"Nu får jag blifva enstöring ty nu har man ingen att tala vid, nu är man bara ivägen för hyrfolket men så fort snön går bort och solen kommer högre skall jag sälja huset och draga upp till min backe".

Redan 1917 hade Gerhard köpt sig en "jordbacke" på Valarne där han odlade potatis, grönsaker mm och där han drömde om att en gång ha ett eget "krypin". I slutet av mars var han på gång att köpa en s.k. kantstenshytta som han skulle ha till ett boningshus på Valarne. Han beställde en begagnad järnspis, en skottkärra och ett lieskaft. Snart skulle ha sitt eget ställe. Men fortfarande bodde han kvar i föräldrahemmet tillsammans med systemen Hildas man och barn med vilka han inte alltid kom så bra överens. Stugan var Gerhards och han såg fram emot att få ha den för sig själv så snart systemens familj skaffat sig något eget vilket skedde den 8 augusti. Året därpå dog deras dotter Karin i difteri bara fem år gammal vilket Gerhard kort nämner i sin dagbok. Samtidigt grasserade Spanska sjukan och "folk dör i hundratal" skrev Gerhard. Brodern Stens hela familj insjuknade men alla klarade sig och blev friska igen.

I mars 1919 började Gerhard på nytt fundera över att flytta upp till Valane. Men först skulle han då sälja föräldrahemmet i Ulebergshamn. I april hade han bestämt sig för att köpa en gammal backstuga i Kvarnmyren i Ulebergshamn. Framåt juni månad flyttade han in där. Samtidigt fanns planerna kvar på att bygga sig ett hus på den egna marken i Valarne och i mitten av oktober hade han förverkligat de planerna och byggt sig ett litet krypin som han kallar sin halvtäckestuga däruppe. Men han bodde vintertid fortfarande kvar i stugan vid Kvarnmyren. Den hösten framåt jultid fick han och många andra av samhället ta emot både ved och pengar som hjälp till uppehållet.

Men slutligen i oktober 1922 stod hans "halvtäckestuga" på Valarne klar och han kunde flytta dit permanent.

Stugan byggdes ut i ett par omgångar med förstuga, ett litet sovrum och en redskapsbod. Han hade även en enkel form av "jordkällare" där han förvarade potatis och andra rotfrukter.

I 28 år bodde Gerhard i sin dåligt isolerade stenstuga och odlade själv sin mat som potatis, grönsaker och även råg på sina marker. Det räckte för Gerhard var under många år vegetarian och nykterist. Utsäde och vad han för övrigt behövde inhandlades när han hade de ekonomiska möjligheterna. Gerhard arbetade bara åt andra när det behövdes, dvs när han behövde lite pengar för livets nödtorft. Men han arbetade gärna åt sig själv med jordbruk och husbygge.

1927 skrev han:

"Jag lefver mitt enstöringslif ty jag är utstött från samhällsmänniskorna hvilket är mitt eget fel ty jag är ju ett original"

och har något högre att för nämligen en förnyelse i både materielt och andligt afseende ty ålderdom och förvissning skröplighet är en fasa för mig fullkomling är vårt höga mål. Jag har nu visat ifrån mig alla begär och svagheter och istället blickat upp till honom i det höga där den gudomliga kärlek kraft och visdom finnes det icke de makt och vinningslystna människorna satt monopol på”.

Förutom filosofiska betraktelser skrev Gerhard i dagböckerna ofta om dagens sysslor och måltider. Det var korta noteringar i stil med:

”Såsom tröskat min råg med slagan samt stackat min hafre som jag äfven ska tröska så fort tiden och vädret tillåter”.

Drack ärtkaffe (anm: Vanligt kaffe fick han magkatarr av).

Gerhard blev känd som ”eremiten” men det var nog närmast han själv som låg bakom den beteckningen. Han kallade sig ofta enstöring och eremit. Men också ”värdens lyckligaste människa” som fick bo på sin egna mark långt från samhälle och människor. Egentligen var han nog i grund och botten en ganska social person så länge han fick umgås med människor som inte hade alltför avvikande uppfattningar om saker och ting jämfört med hans egna och som inte hade synpunkter på hans livsstil. Många intresserade kom och besökte honom under årens lopp, såväl kommuninnevånare som turister och journalister. Själv var han medlem i bl a Verdandi och deltog ofta i deras möten och kunde då ställa upp och deklamera dikter av t ex Fröding som verkar ha varit en favorit. Gerhard läste mycket och intresserad sig en hel del för naturvetenskap av olika slag och diskuterade gärna med sina besökare om han ansåg att de hade tillräcklig kunskap. Den 20 november 1950 lämnade Gerhard sin stuga å Valarne för sista gången. Han var då sjuk och stugan var ingen bra plats för honom i det tillståndet. Han blev hämtad av system Klara och hennes dotter Birgit med bil. Han

”skulle få bli med till Stensjö som inhyses på grund af att på

Han blev kvar hos sin syster Klara fram till sin död den 30 april 1951. Han skrev sista gången i sin dagbok den 26 april följande:

”Torsdagen den 26 april i väntan på befrielse och förlossning”.

Gerhard ligger begravd på Hunnebostrands kyrkogård, gravplats kv 5, plats 466.

